

JAN NEPOMUCKÝ Z UHERSKÉHO BRODU-KRÁLOVA

Intence svatojánské sochy z hlediska dobového kontextu

Lenka Melichová, Brno

Obraz barokní krajiny tvořily nejen městské celky, kláštery, či drobnější kaple, ale i neščetné kříže, boží muka či sochy světců. Na katastru Uherského Brodu, vně městských hradeb, stály kromě jiných objektů původně i dvě svatojánské sochy. Zatímco socha Jana Nepomuckého z roku 1711 stojící nyní v Hradištské ulici reprezentovala nejen světce samého, ale výraznou měrou i objednavatele Sebastiana Fuchse z Todtenfeldu, u téhož světce z Králova sledujeme spíše náboženskou intenci.¹

Mezi parkovištěm a hřbitovní zdí nového hřbitova v Uherském Brodě stojí socha Jana Nepomuckého. Již na první, i neškolený pohled, je patrné, že zde byla umístěna až druhotně. Na jedno koleno klečící světec s biretem v levé ruce upírá zrak do volného prostoru za město a pravou ruku si v pokorném gestu tiskne k hrudi. Klečí na oblačném polštáři, z nějž se vynořují dvě andělčí hlavičky. (obr. 1) Zbožné gesto směřuje „do prázdna“ a jednostranně profilovaný sokl s letopočtem 1743 jasně říká, že zde není světcevo původní místo určení.

1. Socha Jana Nepomuckého, autor neznámý, 1743, Uherský Brod.

Na opačné straně města, na protilehlém kopci, byla v roce 1717 postavena kaple na poděkování za odvrácení morové nákazy. Nebude od věci, když zde uvedeme i legendickou příčinu vzniku stavby, která odráží jeden z aspektů barokní mentality, či barokní zbožnosti. Tak, jako většinu Moravy, postihl i Uherský Brod v roce 1715 ničivý mor. V době, kdy epidemie již ustávala, se ve snu místního děkana Jana Trchalíka zjevil starší muž se slovy: „*Svatý Damas vás potěší.*“ Ať už byl konec moru předpovězen, nebo zázračná prognóza vznikla dodatečně a zpětně, přesto na svátek svatého Damase 11. prosince mor ustal a tento světec se těšil mezi obyvateli města velké úcty.² V roce 1717 nechal na poděkování za ukončení epidemie Pavel Hájek, primátor města, postavit na své náklady kapli na hoře Králově, tomuto světci zasvěcenou. Zřejmě malá kaplička nedokázala pojmout věřící, kteří ať už spontánně, nebo vyzýváni z kazatelen obou brodských kostelů, začali hojně toto místo navštěvovat. Již před rokem 1725 byla podána na olomouckou konzistoř žádost o zvětšení kaple. „... *již před delší dobou [došla] ponížena prosba našeho města, dle níž kaple po nedávné morové nákaze mimo město postavená a s milostivým svolením veledůstojné konzistoře ke cti sv. Damana posvěcená, jeví se býti příliš malou. Aby se poznalo, že není dostačující pojmout značné množství lidu, byl tehdy Vaším knížebiskupským milostem poslán i nácrtek, který se nyní přikládá, aby Vaše knížecí Eminence její rozšíření laskavě povoliti ráčila.*“³ Podepsáni purkmistr a rada města.

Z původní kapličky se stal presbytář. Nově vzniklý kostelík, dlouhý 8 sáhů a široký 4 sáhy, měl podle plánu zasláného představiteli města olomoucké biskupské konzistoři 4 oltáře.⁴ Hlavní oltář byl podle Růžičky zasvěcen sv. Damasovi a jeden z bočních sv. Justýně, patronce města. Který ze dvou bočních oltářů to byl, nevíme. Čtvrtý oltář byl umístěn uprostřed kaple, v místě křížení lodi a transeptu, ve stejné linii s bočními oltáři i s oltářem hlavním, kterého svým umístěním zastínil. Na tomto místě si dovoluji vyslovit hypotézu, že jeden ze zbylých dvou oltářů byl zasvěcen sv. Janu Nepomuckému, prozatím jen beatifikovanému mučedníku zpovědního tajemství. To, že byl jeho kult v Uherském Brodě velmi rozšířený svědčí dvojice soch již z roku 1711, a oltáře v obou uherskobrodských kostelích. Václav Letocha, kronikář města, v roce 1724 píše, že se i v dolním kostele nacházel oltář Jana Nepomuckého, který na své vlastní náklady nechal zbudovat místní farář Jan Trchalík. Dále se od Letochy, v jeho poznámkách, které měly sloužit k napsání druhého dílu Památek, dozvídáme o slavnosti, která byla na počest tohoto světce slavena v roce 1731 „...*a po celých nocích přes celý týden mnohé světla ke cti téhož svatého jsou hořely a takovou illuminaci konaly*“ a dosvědčuje tak velkou úctu prokazovanou světci k příležitosti desetiletého výročí jeho blahorečení.⁵

Po beatifikaci v roce 1721 a kanonizaci v roce 1729 byl kult Jana Nepomuckého hojně rozšířen po celých Čechách a Moravě a poté, co jej Karel VI. přijal do panteonu říšských světců, se kult rozšířil po celé monarchii. Není proto divu, že i v Uherském Brodě se konaly slavnosti k počtě tohoto světce.

V klášteře dominikánů v Uherském Brodě se nachází obraz Jana Nepomuckého, který je v současné době umístěn v presbytáři kostela. (obr. 2) Víme, že v klášterním kostele stál oltář tomuto světci zasvěcený. Problém nastává v momentě, kdy je v literatuře automaticky zahrnut do původní výzdoby, tedy do souvislosti s Františkem Zürnem, který zhotovil veškerou sochařskou složku, a to v letech 1670–1673. Těžko si jde v této době představit v chrámu oltář zasvěcený ještě nekanonizované osobě. Jeden z pokusů o zasvěcení oltáře Janu Nepomuckému, a to přímo v Nepomuku byl v roce 1673 při vizitaci pražským arcibiskupem Matoušem Ferdinandem Sobkem z Bílenberka zakázán. Příčinou byly kanonické předpisy z roku 1634 vydané papežem Urbanem VIII, které praví, že v kostele nemají být uctíváni lidé, u nichž církev nepotvrdila jejich úctu.⁶ Norbert Bubeník posouvá vznik oltáře do roku 1728.⁷ A Růžička přikládá nácrť rozmístění oltářů v interiéru klášterního kostela.⁸ Oltář Jana Nepomuckého se nacházel při obvodové zdi v severní boční lodi klášterního kostela a byla před ním umístěna hrobka. Výše zmíněný obraz můžeme prozatím spojit s tímto nepomucenským oltářem.⁹ Přijmeme-li tedy předpoklad vzniku oltáře v souvislosti s datem světcovy kanonizace, potom však v rámci jednotné výzdoby interiéru započaté v roce 1747 musel být nutně tento oltář zrušen.

2. Obraz Jana Nepomuckého, autor neznámý, 30.–40. léta 18. stol., klášterní kostel Uherský Brod.

Tříčtvrteční postava Jana Nepomuckého na zmiňovaném obraze z klášterního kostela drží oběma rukama v diagonální poloze kříž s korpusem, k němuž v pokorném gestu sklání hlavu. Jeho pohled však nespočívá na Kristu, ale na lebce, která je umístěná vedle Jana na oltáři potaženém červenou drapérií. Nad ní se vznáší putti s mučednickou palmou a infulí. V pozadí pak vidíme dvojici andělích hlaviček a místo Janovy mučednické smrti – most nad Vltavou. Nejen v lebce, ale v celém vyznění obrazu spatřujeme odkazy na pomíjivost (vanitas), kontemplaci nad koncem života, pokorou aj. Kromě oslavy světce je to především kontemplace nad koncem života a spásou své duše, vlastnosti charakteristické pro barokní bratrstva.

O existenci bratrstva Jana Nepomuckého v Uherském Brodě máme zprávy z písemných pramenů a jako většina ostatních mělo i uherskobrodské bratrstvo primárně na mysli především spásu svých členů. K „*ars moriendi*“ odkazuje samotný obraz, také přítomnost hrobky přímo před oltářem, s níž můžeme výše popsany obraz spojit. To, zda se jednalo přímo o hrobku členů bratrstva je informace ryze spekulativního charakteru, nicméně některá bratrstva, zvláště ta majetnější, vlastními hrobkami disponovala.¹⁰

V 17. a 18. století byly confraternity vnímány církevní institucí jako jeden z podstatných prostředků pro aktivizaci laického prvku v náboženském životě. Jednou z hlavních náplní všech bratrstev byla péče o duše zemřelých. Každý člen si mohl být jistý, že se jeho zemřelé duši dostane obrovské podpory v podobě mnoha modliteb a řady zádušních mší. Členové jsou zavazováni účastnit se společných mší, procesí a dalších akcí, přičemž je účast štedře

odměňována odpustky, které taky nemalou měrou přispívaly ke spáse. Kromě povinnosti účastnit se na všech akcích bratrstva, měli být „*confraters*“ a „*consorores*“ přítomni i na výročních spolkových schůzích a platit pravidelné příspěvky. Bratrstvo disponovalo určitým majetkem, který byl pečlivě spravován a kterým mohlo bratrstvo nakládat podle své vůle, platit requiem za zemřelé členy, dušičkové svíce, ale také například půjčovat svým členům v případech nouze.¹¹

Činnost bratrstva Jana Nepomuckého v Uherském Brodě není v literatuře nijak systematicky reflektována, neznáme rok jeho vzniku, avšak o jeho působení nacházíme zlomkovité informace přímo z pramenů, a to převážně z materiálu majetkosprávní povahy. Při urovnávání dluhů vyžaduje město dne 31. 10. 1738 částku 20 zlatých, kterou je třeba zaplatit „*svatému Janu Nepomuckému*“. S podobnou situací se setkáváme při dalším zápisu v knize protokolů městské rady z téhož roku, kdy si Pavel Koller „*od bratrstva Svatého Jana proti zarutžení Trojich Roll*“ [...] *27 Zl 58 Kr vypučil*“. A zápisy pokračují i v následujících letech. Ačkoliv si většina bratrstev vymohla řešit spory se svými členy v rámci společenství, v Uherském Brodě se zřejmě většina konfliktů řeší před městskou radou. Vilibald Růžička sice o bratrstvu Jana Nepomuckého píše, ale uvádí jej až po roce 1743, právě v souvislosti s přestavbou a přejmenováním kaple, která se stává oficiálním centrem svatojánské úcty.¹²

V roce 1742 se ve městě po obléhání usadilo pruské vojsko. Město zřejmě neutrpělo velké materiální ztráty, Prusové však požadovali vysoké finanční částky, zejména pro potřebu svého vojska. Kromě četných lupů v měšťanských domech, vymáhali i výkupné. Toto se dotklo i kláštera a když tehdejší převor nesložil požadovanou vysokou částku 2 000 zl, byl odvezen do Olomouce do té doby, dokud částka nebyla zaplacená. Kromě této informace nemáme žádné zprávy o poškození kláštera. Přesto se v klášterním kostele musela přihodit událost významná natolik, že byla podnětem ke znovuvysvěcení, které provedl biskup Jakub Arnošt Liechtenstein. Byly vysvěceny jmenovitě oltáře Růžencový, Sv. Kříže a hlavní oltář.¹³

Tato informace nám však primárně neříká, že by se v kostele nenacházely již žádné jiné oltáře, naopak, při líčení průběhu biskupovy návštěvy se píše, že „*v průvodě byly přineseny ostatky svatých mučedníků [a] položeny na oltář sv. Justiny*“. Jenže v tomto případě nejde o informaci autentickou, jde o druhotné líčení události u příležitosti dvousetletého výročí, vycházející sice částečně z klášterní kroniky, nicméně není vyloučeno dokreslení situace. K tomu dodejme, že po zrušení oltáře sv. Justiny, který stál v presbytáři, byl sarkofág s ostatky přenesen na oltář sv. Kříže a tento byl proto často jmenován právě oltářem sv. Justiny, a to hlavně ve 20. století, z něhož výroční zpráva pochází. Nicméně nevíme, kdy ke zrušení „pravého“ oltáře sv. Justiny došlo. Mohlo to být již v roce 1742, ale nemuselo. Informace pouze o třech oltářích v tomto roce je tedy irelevantní.

Přesto zde k nějakým stavebním úpravám dojít muselo. Pokud by byl kostel znesvěcen pruským vpádem, zajisté by se tento znevažující akt dostal do kroniky a do historického povědomí. S největší pravděpodobností proběhly určité stavební úpravy v interiéru kostela. Všechny tři zmíněné oltáře pocházejí z rozmezí let 1669–1674, kdy byly proplaceny náklady za oltářní obrazy, takže mohly probíhat určité rekonstrukce právě na nich.¹⁴ Popřípadě mohlo dojít k jejich zrušení. V této souvislosti se nabízí hypotéza, že i bratrský oltář Jana Nepomuckého byl v tomto roce přesunut do kaple na Králově, kde již od třicátých let sílí nepomucenský kult.

K této hypotéze mě vede taktéž fakt, že následující rok bylo změněno patrocínium námi sledované kaple. Růžička uvádí, že v roce 1743 byl nově přebudovaný hlavní oltář a byl zasvěcen nejen sv. Damasovi, ale i sv. Janu Nepomuckému. A jestliže už od třicátých let se konají nepomucenské slavnosti na Králově, potom se zdá velmi pravděpodobné, že se centrum kultu Jana Nepomuckého přesunulo právě sem. A proto také Vilibald Růžička počítá s bratrstvem sv. Jana až od tohoto roku, protože jej výhradně spojuje s kaplí na Králově. Vrátime-li se k nepomucenskému obrazu z klášterního kostela, můžeme naši předchozí hypotézu rozšířit o implikaci a tvrdit, že pokud daný obraz nepochází z oltáře klášterního kostela, potom byl součástí oltáře sv. Jana v kapli na Králově.

Zmínili jsme rok 1743, kdy byla kaple na Králově nově vysvěcena biskupem Liechtensteinem. K témuž datu vznikla i námi sledovaná socha Jana Nepomuckého, která byla umístěna v blízkosti kaple.¹⁵ Nicméně s přesnou lokalizací máme trochu problémy. Vilibald Růžička umístil sv. Jana „*po pravé straně aleje, uprostřed zeleně trávníku níže na úpatí hory Králova*“.¹⁶ A dále upřesnil: „*Pod kostelem táhla se panská pastvina, přelátá polní cestou, vroubenou ořechovou alejí, po jejíž pravé straně uprostřed zeleně socha stála*“.¹⁷ Bohužel na vojenské mapě z roku 1783 se socha nenachází v přímé blízkosti zmiňované aleje.¹⁸ Objekt, který je možné se sochou ztotožnit se nachází trochu níže ve svahu pod kaplí, ale na opačnou stranu, než vede stromová alej, tedy směrem k Bánovu. Je rovněž možné se sochou Jana Nepomuckého ztotožnit objekt, který se nachází opravdu na úpatí svahu, v místě křížení cest od Uherského Brodu do Bánova a na Králov, který ale rovněž není v blízkosti stromové aleje. Příkladně se však první varianty, neboť místa na křižovatkách cest s prvním přímým výhledem na poutní místo bývají zpravidla spojena s božími mukami a více tomu napovídá i grafický znak na mapě, který se od značky pro sochu liší. (obr. 3) Další argument pro první variantu můžeme nalézt v mapách stabilního katastru, kde sice objekt není lokalizován, kde však vidíme jednotlivé parcely. Toto se více shoduje s dalším Růžičkovým tvrzením, že na východě pastviny, na níž socha stála, sousedila s políčky měšťanů. Ti si stále posunovali priorování meze, až se socha ocitla mezi zoranými poli, což by v případě její lokalizace pod horou směrem k Uherskému Brodu, na křižovatce cest, nebylo možné.¹⁹ Zřejmě k prvnímu přesunu sochy došlo až po její opravě v roce 1936, kdy dal uherskobrodský děkan Jaroslav

3. Mapa lokality Uherský Brod – Králov z let 1780–1783. Zvýrazněna původní lokalizace svatojánské sochy.

Hlobil sochu přenést „na roh blízkého lesíka“.²⁰ Nyní se nachází na opačné straně města, na kopci v prostoru před novým hřbitovem.

Tímto poněkud obsáhlým úvodem jsem se pokusila vystavět kontext, do něhož významově a funkčně začleníme sochu Jana Nepomuckého. Typ světce, použijeme-li typologii Franze Matsche, vychází z ikonografických témat *Jana Nepomuckého při modlitbě*.²¹ Podobné varianty jsou, kdy Jan Nepomucký klečí na klekátku, anebo se sklání ke kříži, který přidržuje.²² V našem případě je ale bez krucifixu. Obdobná kompozice těla se objevuje i u scén *Jana Nepomuckého ve slávě*. V těchto případech Jan Nepomucký směřuje svůj zrak k nebi, k Bohu a gestem rozpřažených paží odevzdává sebe a přijímá boží milost. Obdobnou variantou oslaveného Jana Nepomuckého je jeho zobrazování v roli prostředníka boží milosti. Jan Nepomucký opět klečí na oblacích, ale jeho pohled a gestikulace směřují k lidem. Ať už ke scénám, které se mohou vyskytovat pod ním, jakožto v rámci celku jedné obrazové plochy, anebo své žehnatelské gesto směřuje ven z obrazu. V sochařském provedení to ale není zcela běžné.

Přesněji vymezil tento typ Jana Nepomuckého Miloš Suchomel a Jan Royt. Royt mluví o Oratoriu sv. Jana, o klečícím a modlícím se světci s pohledem upřeným na kříž s ukřižovaným Kristem.²³ Kolem světce jsou umístěni andělé. Suchomel v rámci zpracovávání kosmonoské dílny sice také spojuje do jedné skupiny Jana s křížem i bez něj, nicméně přesněji zachytil světcova gesta: „V jedné ruce drží bíret opřený nejčastěji o bok, druhou, položenou v gestu pokory na prsou, většinou přidržuje krucifix.“²⁴ S klečícím Janem, který rozjímá nad křížem, se setkáme opravdu častěji. Z moravského prostředí například v Brně na Dominikánském náměstí nebo v Lulči před kostelem sv. Izidora. Tato varianta typu není tedy neobvyklá. Avšak Jan meditující jen „krajinu své duše“ se v sochařských variantách neobjevuje tak často. S tímto typem se setkáme například v Sobotce nebo v Loučeni, v souvislosti s dílnou kosmonoských Jelínků.

Kritérium pro funkční vymezení skupiny nepomucenských soch tohoto typu spatřuji spolu se specifickou lokalizací především ve třech důležitých rysech. V prvé řadě je podstatné, že je Jan prostovlasý. Sundal bíret, který přidržuje jednou rukou u svého boku. Resp. u naší sochy není podstatná samotná prostovlasost, jako spíše akt, gesto sundání pokrývky hlavy a přidržování biretu. Druhým podstatným aspektem je výraz pokory vyjádřený gestem druhé ruky, kterou si Jan klade na prsa. A posledním gestem, které nám může pomoci porozumět významu statue, je světcův poklek. Důležitý je i pohled, který je upřený jakoby „do prázdna“, resp. není upoután žádnou vnější skutečností, neupírá se ani k divákovi. Pohled je obrácen do vlastního nitra.

Gesto sejmutí pokrývky hlavy je v křesťanském náboženství spojeno s aktem pokory, odevzdání se a s aktem předstoupení před Boha. Pokora je gradována gestem „bití se v prsa“, které je v liturgii přímo spojeno s vyznáním hříchů a lítostí. Avšak nese v sobě, zvláště ve spojení se slovy, které jej doprovází, i velkou naději. Věřící se neobrací jen k Bohu, andělům a svatým, ale i ke svým „bratrům a sestrám“, které prosí o přímluvu a kterým je gesto pokory a vyznání viny také adresováno.²⁵ Pokud se blíže podíváme na poslední výrazné Janovo gesto, poklek, z hlediska základní křesťanské liturgie, vidíme, že kromě i citěného výrazu pokory, se v něm pojí vztah k eucharistickému tajemství a tajemství vzkříšení. V rámci třetí eucharistické modlitby se v mešním řádu po chvále Boha dostáváme k prosbě o posvěcení darů, chleba a vína a následně k momentu proměnění. Při prosbě se pokleká a v pokleku věřící zůstává po dobu proměnění a i při slovech tajemství víry. V obou částech je výrazná kauzalita eucharistické objeti a vzkříšení.²⁶ Církev apeluje u věřících na gesto pokleku. K dalšímu pokleku v rámci mše jsou věřící vybízeni před samotným přijímáním těla Kristova, v momentě vizuálního setkání věřícího s již proměněnou hostií. Následuje poslední pokorné vyznání, spolu s bitím se v prsa, a poslední vyznání naděje v záchranu vlastní duše před samotným přijetím Krista.²⁷

Tato obecná liturgická pravidla spolu s kulturněhistorickými fakty nám mohou pomoci porozumět soše Jana Nepomuckého. Jak jsme si na ikonografickém rozboru ukázali, světec

pokorně klečí před Bohem, před tajemstvím Kristovy oběti, gestem položení ruky na hrudi vyjadřuje vyznání svých vin a nic nerozptyluje jeho do nitra směřovaný pohled. Podíváme-li se na statui po formální stránce, vidíme, že i celková forma je jednoduchá, nejsou zde žádné dekorace, které by rozměňovaly účinek sochy. Pokud ještě přidáme kulturně historickou stránku, tj. existenci bratrstva Jana Nepomuckého při kapli na Králově, může se nám odkrýt smysl nepomuckenské sochy.

S podobným typem světce se setkáváme např. v tisku bratrstva Jana Nepomuckého v Bohuslavi.²⁸ Světec v pokleku, pravá ruka na prsou, levá ruka nepřidrží biret, jen volně splývá podél světce boku. Objevuje se zde motiv lebky, stejně jako na obraze z klášterního kostela. Scéna je obohacena o asistenční postavy dvou puttů s relikvií Janova jazyka a s gestem ukazováčku na rtech a o postavu anděla přidržující korpus s Kristem k meditaci před světcovými očima. Zde máme zřetelně propojenou souvislost tohoto ikonografického typu s bratrstvem Jana Nepomuckého.

Sochařskou variantu nacházíme nedaleko obce Písková Lhota ve středočeském kraji a v již zmíněných obcích Sobotka (obr. 4) a Loučeň.²⁹ Tyto sochy jsou typově, nikoliv formálně uherskobrodskému Janu Nepomuckému velmi blízké. Vzdálenější variantu „pokorného Jana“ nalezneme například ve Starém Městě u Uherského Hradiště (obr. 5). Pravděpodobně však nemá tato socha žádný vztah k nepomuckému bratrstvu. Jan má meditativní, spíše zkroušený výraz, sňal mitru z hlavy a pravou rukou si ji přidržuje u boku, levá ruka spočívá v gestu pokory na hrudi světce. Rozdíl od Jana z hory Králov je jednak v postoji, neboť Jan ze Starého Města stojí, ale také v dalších asistenčních postavách v podobě puttů a anděla

4. Socha Jana Nepomuckého, Martin Jelínek ml. a dílna, 1784, Sobotka.

5. Socha Jana Nepomuckého, neznámý autor, 2. čtvrtina 18. stol., Staré Město u Uherského Hradiště.

nesoucí Janovy atributy odkazující na jeho vlastnosti.³⁰ V takto zobrazeném světi se pojmáme sledovaný apel k pokoře s funkcí reprezenatace i světčova života a zázraků.³¹

Nabízí se tedy dvojí „čtení“. Určitý reprezentační charakter měla u soudobých diváků zřejmě každá socha ve veřejném prostoru, neboť minimálně svou nákladností reprezentovala majetek a postavení objednavatele. Reprezentovat však může nejen tyto hodnoty, ale i příslušnosti k určité skupině, apod.³² U některých statuí je reprezentační funkce primární, u jiných může být podstatnější odlišný záměr, jako například podnět k zbožnosti, popř. „správného“ chování. Domnívám se, že námi sledovaná socha Jana Nepomuckého z Králova je intencionálně zaměřena spíše do druhé skupiny děl, jak ukazuje výše zdůrazněná oproštěnost od reprezentačních forem, od jakéhokoliv odkazu na osobu objednavatele, či korporaci a od ikonografické výpravnosti. Podle mého soudu se zde setkáváme s dílem, které má podněcovat ke konání, k akci, k následování.³³ Svatý Jan zde slouží jako jakési exemplum, vzor, vybízí věřící k určitému chování, jehož nápodoba pak vede ke vztahu k Bohu.

Žádné bratrstvo nesloužilo přímo jako instituce nutící lidi ke konverzi a podle Jiřího Mikulce ani k „propagaci“ víry, vyjma jezuitských sodalit.³⁴ Na uherskobrodském panství je jako datum dokončení rekatolizace uváděn rok 1711. Avšak víme, že ještě v druhé polovině 18. století působil jako misionář na nedalekých Kopicích Karel Kulich S. J. a svou činností se snažil potlačit poslední zbytky reformace. Karel Kulich byl také častým kazatelem při svatojánských slavnostech na hoře Králov. S reformním náboženským hnutím měl problémy i kníže Liechtenstein na sousedním panství, zvláště v lokalitě Hrubé Vrbky v polovině 18. století. A vzhledem k běžné migraci obyvatel do oblasti Uher je určitá „nezakotvenost“ v „čisté“ katolické víře na tomto území běžná. Na uherskobrodském panství nelze mluvit výslovně o kacírích, spíše o formálních katolicích, na rozdíl od okolních panství Serenyňů a Liechtensteinů.³⁵ Církevní bratrstva se svými okázalými slavnostmi a průvody, se svou starostí o duše zemřelých, potažmo nejrůznějšími vizuálními exempli, mohla přispět k většímu upevnění oficiální katolické zbožnosti. Zvláště, když se na slavnostech, resp. poutích, neobjevovali jen lidé „zbožného ducha“, ale i řada kramářů, tuláků anebo žebráků, z nichž někteří jen stěží mohli chápat problematiku liturgie, avšak při osobním setkáním s kamenným Janem Nepomuckým k určitému uchopení došlo na základě lidské schopnosti empatie a nápodoby.³⁶

Činnost bratrstva Jana Nepomuckého vzkvétala, a to převážně v padesátých letech a v letech následujících až do jeho zrušení a zbourání kaple. Vilibald Růžička uvádí, že bratrstvo disponovalo značným kapitálem, z něhož na menší úrok poskytovalo půjčky.³⁷ Jak již bylo uvedeno výše, samotná kaple vznikla z fundace Pavla Hájka, primátora Uherského Brodu, avšak zřejmě již při přestavbě na menší kostelík v roce 1725 přešla pod patronát městského magistrátu, který o tuto přestavbu spolu s měšťany žádal. Proto zřejmě byl i správce pokladny bratrstva při této kapli volen městskou radou a schvaloval ho místní děkan.³⁸ Pokladna bratrstva pak byla v roce 1777 zrušena na základě císařského dekretu z předchozího roku, který stanovil, že všechny fundační peníze musí být uloženy u královské pokladny.

V souvislosti s původní Hájkovou fundací není bez zajímavosti, že v roce 1752, 15. května, již vdova Alžběta Hájková založila k počtě Jana Nepomuckého nadaci v obnosu 438 zl. Tato částka byla složena do rukou uherskobrodského děkana Jana Josefa Šusterle. Součástí nadační listiny je několik požadavků. Předně zakladatelka žádá, aby „*ve svátek sv. Jana Nepomuckého, nebo kdyby to nebylo možno, tedy v době mezi oktávem svátku, šlo do chrámu sv. Damasa a sv. Jana Nepomuckého na Králov 10 kněží, mezi nimi 2 až 3 dominikáni, a tam sloužili mše svaté.*“³⁹ Většina úmyslů byla za zemřelé, jednotlivě za oba manžely, za tři jmenované rodiny, za svou duši, za všechny duše v očistci a jako první požadavek byl za vyhlazení kacírství a za rozšíření katolické víry.⁴⁰

Další známou nadací je částka 100 zl. od Barbory Hájkové z roku 1762.⁴¹ A nebyla to nadace poslední, resp. na sv. Jana mysleli i další měšťané.⁴² V konečném důsledku se zdá, že bratrstvo sv. Jana bylo poměrně dobře situované, pokud použijeme srovnání s bratrstvy v Čechách, tak k roku 1768 mělo z celkového počtu 240 evidovaných bratrstev 16% majetek

v rozsahu 500–1 000 zl a u 24 % bratrstev, u nichž se dochovaly informace majetkového charakteru, můžeme říci, že disponovala kapitálem v hodnotě vyšší 1 000 zl.⁴³

Po definitivním zrušení bratrstva a po označení kaple jako postradatelné a jejím následně odsvěcení a uzavření v roce 1785, došlo velmi záhy i k rozebrání jejího zdiva, takže v současné době je jediným lokalizačním zdrojem mapa vojenského mapování.

Shrňme-li výše uvedené, pak můžeme říci, že kaple na Králově, která vznikla původně jako dík za ukončení moru, se velmi brzy stala kaplí velmi úzce spojenou s činností bratrstva Jana Nepomuckého. Zřejmě od počátku třicátých let se zde konají pravidelné nepomucenské slavnosti a v roce 1743 byla kaple přejmenována na kapli sv. Damasa a sv. Jana Nepomuckého. V tomto prostředí vznikla svatojánská socha, jehož objednavatel vycházel pravděpodobně z bratrských kruhů, pokud jím nebylo ovšem bratrstvo jako celek. Primárním záměrem objednavatele, jehož identifikace byla i pro soudobé poutníky ze samotného díla nečitelná, byla náboženská funkce sochy. Světec měl svým postojem, gestem a výrazem podněcovat v poutnicích zbožnost a kontemplaci. Divákovo vnímání nebylo narušováno žádnou narativností, například v podobě reliéfů ze světceva života, ani zbytečnou dekorací, která by vzbuzovala pocit nádhery a luxusu.

Poznámky:

- 1 Studie je součástí diplomové práce. Lenka Melichová, *Z kamene dobrého, tvrdého a trvalého. Kamenné sochy v 18. století na uherskobrodském kounicovském panství v dobovém kontextu* (diplom. práce). Brno, 2008. Viz též: http://is.muni.cz/th/74681/ff_m/.
- 2 I v úmrtní matrice je na okraji u dne 11. 12. připsáno: „*Haec dies ultima fuit pestis.*“ A záračné odvrácení moru pomocí sv. Damasa je zdůrazněno i nápisem v kameni, který byl umístěn na budovu tehdejšího lazaretu. „*Eo anno est abrVpta pestIs sanCto DaMaso pontoIfiCe/ InterVenlente.*“ Obě citace podle: Vilibald Růžička, *Zaniklé kaple v Uherském Brodě*. Uherský Brod, 1949, s. 10.
- 3 Cit podle ibidem, s. 11–12.
- 4 ACO, sig. 63, karton 4865, složka Uherský Brod. Vilibald Růžička však v rozporu s rysem uvádí oltáře jen tři. Růžička, 1949, s. 12.
- 5 Václav František Letocha, *Památky města Brodu Uherského*. Uherský Brod, 1942 (Bohumil Sobotík ed.), s. 166. Tuto Letochovu poznámku vztahující se obecně na nepomucenský kult však Růžička spojil výhradně s kaplí na Králově. Růžička, 1949, s. 13.
- 6 Vít Vlňas, *Jan Nepomucký, česká legenda*. Praha, 1993, s. 98.
- 7 MZA, E16, kart. 35, sig. J IV, fol 97. Jde o rukou psaný lístek, o poznámky, které si Norbert Bubeník dělal zřejmě v rámci svých snah o sepsání historie kláštera.
- 8 Vilibald Růžička, *Památky v okrese uherskobrodském*. Uherský Brod, 1953 (strojopis, uložen v muzeu J. A. Komenského v Uherském Brodě), s. 8. k.
- 9 Obraz není datovaný ani signovaný. V rozpočtu výdajů na restaurování olejových obrazů z kláštera ze dne 23. 8. 1941 Ottou Strizkem není na rozdíl od několika dalších obrazů uvedena datace. MZA, E16, sig. GI, kart. 33, inv. č. 21. Jediné jméno spojené s tímto dílem, se objevuje v rukopisné práci Vilibalda Růžičky, který za autora pokládá Ignáce Raaba. Růžička, 1953, s. VII.
- 10 Jiří Mikulec, *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. Praha, 2000, s. 68.
- 11 O problematice bratrstev Mikulec, 2005; Idem, „*Piae confraternitatis*“ v pražské arcidiecézi na sklonku 17. století, *Folia historica bohemica* 15, Praha, 1991, s. 269–342; Vladimír Maňas, *Náboženská bratrstva olomoucké (arci)diecéze do josefínských reforem*. Magisterská diplomová práce, FF MU, Brno, 2003. Zde další literatura k tématu.
- 12 Růžička uvádí, že při zdi mezi hlavním oltářem a oltářem sv. Justiny byly pořízeny dva nové dřevěné oltáříky. Růžička, 1949, s. 13. Pokud se svatojánská úcta přenesla z vedlejšího oltáře na hlavní, zůstává otázkou, komu byl zasvěcený třetí z oltářů. Jen čistě spekulativně se nabízí zasvěcení sv. Hyacintovi, neboť v klášterním presbytáři se v současné době nachází kromě Jana Nepomuckého i obraz tohoto světce, který neměl v klášterním kostele své pevné umístění na oltáři.
- 13 MZA E 16, kart. 35, sig. J IV, fol 111. Jde o neautentickou informaci vycházející z pozdějších literárních prací Norberta Bubeníka, který zpracovával historii kláštera. Píše: „*Dne 27. srpna 1742*

- ve 4 hodiny odpoledne přijel kníže a biskup Olomoucký Jakub Liechtenstein. U kostela jej přivítal tehdejší převor P. Felix [...] v průvodě byly přineseny ostatky svatých mučedníků, položeny na oltář sv. Justiny. [...] Pak bylo přikročeno ke konsekraci tří oltářů: napřed růžencového, pak sv. Kříže a nakonec hlavního.“
- 14 MZA F16, kart. 35, sig. J IV, fol 7. Zápisky Norberta Bubeníka vycházející z klášterní kroniky: „...brněnskému malíři za hlavní oltář 380 Zl, za bratrský [míněno bratrstvo sv. Růžence] oltář 200 Zl, za křížový oltář 200 Zl...olomouckému sochaři za dva anděle na bratrský oltář 190 Zl.“ Olomouckým sochařem je míněn František Zürn, který kromě dvou kamenných skulptur na průčelí kostela zhotovil pro hraběnku Dietrichsteinovou i jeden z bočních oltářů. Bylo „vyjednáno, aby mistr řezbářský Fr. Zirn z Olomouce zhotovil nový boční oltář v dominikánském kostele v Uh. Brodě naproti spolkovému oltáři, jenž má být s ním stejný, nad ním erb dietrichsteinský, na pravé straně má být obraz sv. Petra, na levé sv. Ondřeje a nahoře sv. Antonína poustevníka, uprostřed oltáře rám pěkně vypracovaný, vyřezávaný, 8 střeviců vysoký, 6 střeviců široký. Hraběnka svým povozem oltář z Olomouce odveze.“ Zaplacen bylo 180 zl. K autorství Fr. Zürna též Ivan Šperling, *Sochařská rodina moravských Zürnů* (diplomová práce FF UJEP, Brno, 1954, s. 47, 48. Na rozdíl od Bubeníka Šperling uvádí, že oltář objednaný hraběnkou Eleonorou „měl býti totožný s naproti němu stojícím bratrským oltářem“, nikoliv spolkovým. V dalším textu Bubeník tyto dva oltáře rozlišuje. Pojem „bratrský“ souvisí s oltářem Růžencového bratrstva, kdežto adjektivum „spolkový“ později spojuje s oltářem, který vznikl až po morové epidemii v roce 1683. K oltáři sv. Justiny: Václav Richter, *Návrh oltáře sv. Justiny pro dominikánský kostel v Uherském Brodě*, in: *Památky archeologické XL*, skupina historická, Praha, 1937, s. 108–111.
- 15 Letopočet 1743, který je vytesaný na zadní straně soklu svatojánské sochy budeme považovat za datum vzniku sochy, i když tento letopočet zde byl vytesaný druhotně při restaurování. Údaj o letopočtu může vycházet ze studií Vilibalda Růžičky, který uvádí, že „pravděpodobně v těchto letech“, tj. roku 1743 byla socha postavena. Růžička, 1949, s. 14. I když tentýž autor v jiné, nepublikované práci, prezentuje sochu Jana Nepomuckého s datem 1745. Růžička, 1953, s. 3.
- 16 Růžička, 1949, s. 14.
- 17 *Ibidem*, s. 19.
- 18 Viz <http://oldmaps.geolab.cz>.
- 19 Růžička, 1949, s. 19, 20. 1. března roku 1827 poslal inspektorát knížete z Kounic městskému magistrátu žádost, aby dal situaci do pořádku. Zřejmě se ale nic nedělo, neboť v roce 1890 podal Alois Svoboda jménem katolíků a občanů uherskobrodských žádost, aby kamenná socha sv. Damasa (sic!), stojící uprostřed polí, nepřístupná a na tom místě docela zbytečná, byla postavena v Šumickém poli u zelnic, kde dříve stával kříž a aby byla u této příležitosti opravena.
- 20 Opravu provedl sochař Vincenc Gregor, jehož rodinná dílna sousedila s nynějším husitským kostelem. Se jménem Vincence Gregora se setkáme na četných náhrobních deskách, křížích a památnících v okolí Uherského Brodu. Jednalo se o silnou rodinnou firmu, která kromě nové sochařské produkce, zajišťovala i restaurování starých soch. Přenesení a oprava sochy Jana Nepomuckého stála 2 715 Kč. Sumu uhradilo město Uherský Brod. Růžička, 1949, s. 20. Růžička ve své knížce prezentuje i fotografii sochy stojící již u zmíněného lesíka.
- 21 Franz Matsche, *Die Darstellungen des Johannes von Nepomuk in der barocken Kunst – Form, Inhalt und Bedeutung*. In: Johann von Nepomuk (kat), Passau, 1971, s. 35–62.
- 22 Tento ikonografický typ můžeme vidět například na rytině Jana Antonína Mansfelda, která zobrazuje hrob Jana Nepomuckého v katedrále sv. Víta. Rytina byla provedena kolem roku 1729. Na baldachýnu vznášejícím se nad hrobem je klečící Jan Nepomucký ve slávě obklopen anděly.
- 23 Jan Royt, *Ikonografie svatojánské kamenné plastiky v českých zemích*. In: Kámen 1, 1994, s. 61–69.
- 24 Miloš Suchomel, *K ikonografickým typům Sv. Jana Nepomuckého z dílny kosmonoských Jelínků*. Středočeský sborník historický 20, 1994, s. 26–28. Citace s. 26. Dále k ikonografickým typům a ke genezi svatojánských soch např.: Ivo Hlobil, *Nejstarší sochy sv. Jana Nepomuckého na severní Moravě*. Zprávy památkové péče LIII, 1993, s. 389–392; Jan Royt, *Ikonografie svatého Jana Nepomuckého*. Zprávy památkové péče X, 1993, s. 373–379; Václav Ryneš, *Atributy Jana Nepomuckého*. Zpravodaj středočeské vlastivědy a kronikářství I, 1969, s. 260–265; *Svatý Jan*

- Nepomucký 1393–1993* [kat.], Karolinum, Praha, 1993; *Johannes von Nepomuk. Variationen über ein Thema* [kat.], München, Padeborn, Wien, 1973; Johanna von Herzogenberg, *Nepomuk in der Druckgraphik des 18. Jahrhundert*. Alte und moderne Kunst, 170, 1980, s. 15–21; Pavel Panoch, *Kult sv. Jana Nepomuckého v barokním umění východních Čech. Historie, ikonografické okruhy a donátorské požadí*. (Dizertační práce FF UP), Olomouc, 2007.
- 25 V rámci bohoslužebné liturgie odpovídají gestu bití se v prsa slova: „*je to má vina, má veliká vina. Proto prosím Matku Boží, Pannu Marii, všechny anděle a svaté, i vás, bratři a sestry, abyste se za mě u Boha přimlouvali.*“ Mešní rád, in: *Kancionál*, Praha, 1992, s. 53–66.
- 26 Po základních slovech pronášených při proměňování následují slova tajemství víry. V současné liturgice je trojí varianta. 1. „*Tvou smrt zvěstujeme, tvé vzkříšení vyznáváme, na tvůj příchod čekáme, Pane Ježíši Kriste.*“ 2. „*Kdykoliv jíme tento chléb a kdykoliv pijeme tento kalich, zvěstujeme tvou smrt a čekáme na tvůj příchod, Pane Ježíši Kriste.*“ 3. „*Zachraň nás svým křížem, vysvoboď nás svým vzkříšením, Ježíši Kriste, Spasiteli světa.*“ *Ibidem*.
- 27 Kněz ukáže věřícím proměněnou hostii spolu se slovy: „*Hle, Beránek Boží, ten, který snímá hříchy světa. Blahoslavení, kdo jsou pozváni k večeri Beránkově.*“ Věřící v pokleku se bijí v prsa a odpovídají: „*Pane, nezasloužím si, abys ke mně přišel, ale řekni jen slovo a má duše bude uzdravena.*“ Kněz jako první přijme tělo a krev Kristovu se slovy: „*Tělo Kristovo ať mě zachová k životu věčnému. Krev Kristova, ať mě zachová k životu věčnému.*“ *Ibidem*. V současné době se klečí i po přijímání, toto však není církví nijak stanoveno, jde spíš jen o projev soukromé zbožnosti.
- 28 Mikulec, 2000, s. 48.
- 29 Suchomel, 1994, s. 27, 32 (pozn. 3 – odkazy na další literaturu k tématu). Tématem klečící nebo poloklečící postavy Jana Nepomuckého se Miloš Suchomel zabývá převážně z formálního, formálně analytického a atribučního hlediska. Loučeňská socha z třicátých let pochází z rukou Martina Jelínka st. a Josefa Jelínka st., od týchž autorů je i sv. Jan stojící asi 200 m za obcí Písková Lhota. Typově velice blízká je socha světce ze Sobotky z roku 1784, kterou zhotovil pravděpodobně Martin Jelínek ml. Není mi však známá žádná studie, která by tato díla zařadila do soudobého kulturněhistorického kontextu, proto nemůžeme říct, zda mají tyto svatojánské sochy primárně náboženskou či kontemplativní intenci anebo ne, popřípadě mají-li vazbu na místní náboženská bratrstva.
- 30 Po levé straně je trojice puttů. Jeden si klade prst na ústa a přidržuje kartuš se zobrazením světce v jazyka v relikviáři tak, jak byl umístěn na oltáři ve sv. Vítu, což odkazuje na Janovu mlčenlivost při legendickém nevyzrazení zpovědního tajemství. V blízkosti pak je dvojice dalších puttů a na protilehlé straně anděl nesoucí kartuš, jejíž reliéf je již díky povětrnostním podmínkám téměř plochý. Z náznaků je možné vytušit, že nesl zobrazení milostné madony, snad Staroboleslavského paladia, které doplňuje ikonografické spektrum svatojánských soch. I když není vyloučeno, že od jihovýchodní Moravy vzdálené staroboleslavské paladium mohlo být přetransformované do Panny Marie Hostýnské, nebo svatokopecké, které se v této oblasti těšily velké úctě. Toto tvrzení je však čistě hypotetické, není založeno na podrobné studii staroměstské sochy.
- 31 Není mi známá žádná studie o tomto sousoší. Domnívám se, že sv. Jan v celku svého sousoší zde zpřítomňuje několik intencí. Vyvozují to např. z rozvinutější kompozice sousoší, přispívá k tomu čelní postoj světce k divákovi, asistenční postavy, sokl složitějšího půdorysu zdobený reliéfem a ornamentální dekorací a taky výrazná v kameni provedená balustráda obíhající celé sousoší.
- 32 K reprezentaci např. Milena Bartlová, *Reprezentace*. In: Borovský, T.–Hanus, J.–Řepa, M., *Kultura jako téma* (pozn. 1), s. 63–70.; Více projevy reprezentace a zapojení do kontextu: Pavel Suchánek, *K větší cti a slávě. Umění a mecenát opatů kláštera Hradisko v 18. století*. Brno, 2007, s. 255–274.
- 33 Tato domněnka je částečně inspirovaná soudobými teoriemi interpretativního vidění a teoriemi o důležitosti prožitku díla, vcítění se. Např.: David Freedberg, *Potega wizerunków. Studia z historii i teorii oddziaływania*. Kraków, 2005 a přednášky Doc. PhDr. Ladislava Kesnera, PhD, zejména cyklus *Oko a pohled*, který byl přednášen na Seminárii dějin umění FF MU.
- 34 Mikulec, 2000, s. 50.
- 35 K problematice barokní zbožnosti např. Rudolf Zuber, *Osudy Moravské církve II*, s. 175–245; autentické informace podává Bernard V. Jestřábský, *Vidění rozličná sedláčka sprostného*,

- Uherský Brod, 1973. (ed. M. Kopecký); k nekatolíkům a jezuitským misiím v oblasti Valaška, Starého Hrozenkova a Liechtensteinského panství: *Metoděj Zemek, Kniha o Redutě. Dějiny jezuitské koleje v Uherském Hradišti*. Velehrad, 2001, s. 193–215.
- 36 I jezuité při svých misiích, například na Valašsku, využívali k názornosti dramatické představení utrpení Krista. Zemek, 2001, s. 193. Právě empatie jako primární lidská schopnost umožňuje člověku základní interpretaci viděného, bez jakýchkoliv jiných vnějších poznatků.
- 37 V protokolech městských knih se nejrůznější finanční záležitosti objevují již od třicátých let 18. století a přibývá jich zejména v padesátých letech. Např.: Ke dni 10. 2. 1758 čteme: „*Po nebožtíku Václavu Fleischanderovi: Passiva: do svatojánské kase kapitál 25 zl./ Za ušlé interesse 1. 39 " kr.*“ K 2. květnu 1766: „*pan Dusold složil na sv. Janské úroky 2 Zl 25 kr. Pan Spurný dto na úroky 37 kr.*“ K 1. červnu 1766: „*Josef Láska má z kapitálu 50 zl. zaplatiti úroku za 2 měsíce, totiž leden a únor 1766 a Ignác Kratochvíle od 1. března počínaje v 6 procentech do pokladny bratrstva Jana Nepomuckého.*“ SoA Uherské Hradiště, Městský archiv Uherský Brod, Kniha protokolů 1763–1773, rkp. č. 40. Cit podle Růžička, 1949, s. 14–15.
- 38 Mezi léty 1755 – 1759 byl správcem pokladny Jan Rösner. Při svém odstoupení „*předložil v plném zasedání městské rady dne 16. února 1759 účet se všemi doklady. Bylo to vzato na vědomí a byl učiněn návrh na jiného správce pokladny sv. Jana Nepomuckého, kterýžto návrh bude předložen panu děkanovi*“ *Ibidem*, s. 15.
- 39 *Ibidem*, s. 16.
- 40 Alžběta Hájková, roz. Šmirdovská, byla dvakrát vdaná, nejprve za Gottfrieda Ležáka, který byl synovcem místního kronikáře Martina Ležáka. Po jeho smrti si vzala primátora Pavla Hájka, který je bratrem Zikmunda Hájka, od roku 1701 s přídomkem von Waldstätten, osobního tajemníka hraběte Dominika Ondřeje Kounice a později říšského sekretáře a zůstal i ve službách Maxmiliána Kounice. Alžběta Hájková je tedy žena z vyšších a zámožnějších městských kruhů. Po slavnosti měl děkan pohostit všechny zúčastněné kněží, na což zakladatelka taktéž myslela a vyčlenila 10 zl. Z úroků nadace pak dostal děkan 6 zl na mše, na chrám Páně dáno 1 zl 30 kr., rektori obdrželi 2 zl, kostelník 34 kr., kalkantista 6 kr., žebráci 24 kr. Na povoz, který přivázel duchovní na Králov bylo určeno 1 zl 15. kr. a magistrát, který byl patronem kaple měl taktéž něčím na odvážení kněží přispět. *Ibidem*, s. 16. Jako zdroj uvádí Růžička farní archiv, který je však v současnosti pro svou nezpracovanost veřejnosti nepřístupný.
- 41 Barbora Hájková je žena z téže rodiny, snachou Alžběty Hájkové. Barbora Hájková složila v celku 360 zl. 100 zl. na fundaci do farního kostela, 100 zl na Králov ke kapli a 160 zl na mše sv. na Velehrad. *Ibidem*, s. 17. Růžička neuvádí, že by šlo přímo o dar bratrstvu Jana Nepomuckého.
- 42 V závěti Josefa Františka Šnajdra ze 13. září 1763: „*...a poněvadž na fundaci dvě role k svatému Janu Nepomuckému za 438 ZL a 3 kr. zastaveny jsou, totižto [...] role se prodají a kapitál vyplatí a co zbude, dostane manželka.*“ SoA Uh. Hradiště, Kniha kšaftů města Uh. Brodu, rkp. 75. Ale již ve dvacátých letech byla kaple obdařena šesti cínovými svícny, pozlacenou lampou a stříbrným kalichem. Tyto věci byly přímo v kapli, zatímco další liturgický inventář byl uložen ve farním kostele. SoA Uh. Hradiště, Městský archiv uherskobrodský, rkp 89, fol. 252. Obě citace podle *Ibidem*, s. 17 a 13.
- 43 Viz srovnání kapitálů Mikulec, 2000, s. 117.

Původ snímků – Photographic Credits – Fotonachweis:

Archiv autorky (snímky 1, 2, 5),

<http://oldmaps.geolab.cz> (snímek 3), http://www.mistopis.eu/mistopiscr/cesky_raj/sobotecko/sobotka/sv_jan_u_koleji-2007.JPG - výřez autorka (snímek 4).

Mgr. Lenka Melichová, DiS. (n. 1980) vystudovala restaurování a konzervování nábytku a nepolychromované dřevorezby na VOŠUR v Brně, bakalářský program na FF MU obor Muzeologie a Dějiny umění a magisterský program oboru Dějiny umění. V současné době je studentkou kombinovaného doktorského studijního programu Obecná teorie a dějiny umění a kultury oboru Teorie a dějiny umění.

Jan Nepomucký from Uherský Brod-Králov **The Intention of the St. John Statue from the Point of View of its Period Context**

A b s t r a c t

The statue of Jan Nepomucký which we can see today in front of the new cemetery in Uherský Brod was originally positioned close to the chapel in Králov, consecrated to St. Damas. This chapel had been originally built as a thanksgiving gesture for the end of a plague epidemic, but it quickly became a place closely tied to the activities of the Jan Nepomucký Brotherhood. Beginning with early 1730s, regular celebrations of Jan Nepomucký take place here and in 1743, the patronage or the consecration of the chapel is extended to include St. Jan Nepomucký alongside with St. Damas. In this context, the St. John statue appeared. The donor came probably from the circles of the Brotherhood, unless it was the Brotherhood itself. The primary interest of the contractor, the identification of whom was unreadable even for the pilgrims of the time from the statue, was the religious function of the work. The Saint was supposed to inspire religiosity and contemplation in pilgrims, through his pose, gesture and expression. The spectator's perception was not disturbed by any narrative elements, such as reliefs from the Saint's life, neither by any non-essential decoration that might evoke feelings of splendor and luxury.

Johannes von Nepomuk aus Uherský Brod-Králov **Intention der St. Nepomuk-Statue im Zeitkontext betrachtet**

Z u s a m m e n f a s s u n g

Die Johannes-Nepomuk-Statue, heute vor dem neuen Friedhof in Uherský Brod platziert, befand sich ursprünglich in der Nähe der dem Heiligen Damas geweihten Kapelle auf dem Berg Králov. Die Kapelle wurde als Ausdruck der Dankbarkeit bei Beendigung der Pestepidemie erbaut und sehr bald danach entstand eine enge Verbindung zwischen dieser Kapelle und der Johannes-Nepomuk-Bruderschaft. Wahrscheinlich seit Anfang der dreißiger Jahre des 18. Jahrhunderts finden hier die Nepomuk-Feste regelmäßig statt und 1743 wurde das Patrozinium um den Heiligen Johannes Nepomuk erweitert. In diesem Milieu entstand die Statue, deren Besteller vermutlich aus den Kreisen der Bruderschaft kam, wenn es allerdings nicht die Bruderschaft als Ganzes war. Ein vordergründiges Vorhaben des Bestellers, dessen Identität auch für seine Zeitgenossen schwer herzuleiten war, galt der religiösen Rolle der Statue. Der Heilige sollte durch seine Haltung, Geste und Miene die Pilger zur Frömmigkeit und Kontemplation bewegen. Die öffentliche Wahrnehmung der Statue wurde von keiner Narrativität, z. B. in Form von Reliefs aus dem Leben des Heiligen, gestört. Auch keine überflüssige Dekoration konnte Eindrücke von Pracht und Luxus erwecken.